

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Загальне землезнавство

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол №8 від 27 лютого 2020 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Загальне землезнавство
Викладач	Корнус Анатолій Олександрович
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/media/attachments/2020/09/07/kornusa1.pdf
E-mail:	kornus@sspu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=204
Консультації	Консультації проводяться щовівторка о 13:00 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити.

Анотація до дисципліни

Програма вивчення навчальної дисципліни «Загальне землезнавство» складена у відповідності до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 106 Географія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Загальне землезнавство» є загальні закономірності будови, структури і розвитку географічної оболонки, які розкриваються шляхом вивчення окремих її геосфер (атмосфери, гідросфери і літосфери) і живої речовини, яка об'єднує ці геосфери в єдину систему. Тут закладаються уявлення про територіальну диференціацію географічної оболонки.

Міждисциплінарні зв'язки: метеорологія та кліматологія, гідрологія, картографія з основами топографії, геологія, геоморфологія.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни: формування наукового світогляду майбутнього вчителя географії; з'ясування властивостей та закономірностей функціонування географічної оболонки як планетарного природного комплексу, усвідомлення будови Всесвіту й місця у ньому Землі та Сонячної системи, оцінка ролі і значення біосфери у географічній оболонці; вироблення і закріплення розуміння природного середовища, як цілісної матеріальної системи, компоненти якої знаходяться у постійному розвитку і взаємодії.

Завдання курсу: оволодіння студентами категоріально-понятійним апаратом сучасного землезнавства; формування уявлення про географічну оболонку як цілісну систему, пізнання закономірностей її структури, просторової диференціації, динаміки та основних процесів і явищ, що відбуваються у її межах; формування у студентів уявлення про сучасний стан взаємодії людського суспільства і природи, його наслідки та глобальні екологічні проблеми сьогодення, причини їх виникнення та перспективи вирішення; формування вмінь і навичок застосувати теоретичні знання для пояснення процесів і явищ, які відбуваються у географічній оболонці.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2019
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	2
Семестр	4
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	обов'язкова
Кількість кредитів/годин	5/150
Кількість розділів	2
Форма контролю	екзамен
Лекції	26 год.
Лабораторні заняття	28 год.
Консультації	2 год.
Самостійна робота	94 год.

Результати навчання

Знання	ПРЗ 1. ПРЗ 5. ПРЗ 7. ПРЗ 8.	<p>називає і використовує теорії, парадигми, концепції та принципи географічної науки, історії, філософії, психології, дидактики географії;</p> <p>визначає основні форми і види продуктивних сил, розуміє їх поділ, аналізує природно-ресурсний та інші види господарського потенціалу території;</p> <p>називає та відтворює основні положення законодавства, національних і міжнародних стандартів з проблем взаємодії природи і суспільства на глобальному та регіональному рівнях;</p> <p>визначає основні характеристики, процеси, історію і склад географічної оболонки на різних просторово-часових масштабах;</p>
Уміння	ПРУ 1. ПРУ 2. ПРУ 4.	<p>застосовує моделі, методи і дані природничих і суспільних наук, інформаційних технологій тощо при вивченні формування і розвитку об'єктів і процесів географічної оболонки;</p> <p>використовує польові та лабораторні методи для аналізу природно- і суспільно-географічних об'єктів і систем;</p> <p>аналізує склад і будову природних та соціально-економічних географічних об'єктів і регіональних систем на різних просторово-часових рівнях;</p>
Комунікація	ПРК 1.	Проявляє повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

Тематичний план вивчення дисципліни

РОЗДІЛ 1. БІОСФЕРА. ГЕОГРАФІЧНА ОБОЛОНКА. ГЕОГРАФІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ І СУСПІЛЬСТВО

Тема 1. Поняття про біосферу.

Межі, склад і структура біосфери. Біологічний кругообіг речовини і енергії, ланцюги живлення. Біомаса, біологічна продукція і продуктивність. Географічні закономірності розподілу біомаси.

Тема 2. Походження біосфери.

Особливості живої речовини. Характеристика основних гіпотез походження живої речовини та біосфери.

Тема 3. Угруповання організмів.

Біоценоз як сукупність фіто-, зоо- та мікробіоценозу. Склад та характеристики біоценозів. Біогеоценоз. Біотоп. Динаміка біогеоценозів.

Тема 4. Поняття про географічну оболонку.

Географічна оболонка як об'єкт загального землезнавства. Межі та склад географічної оболонки, основні підходи до їх визначення. Етапи становлення географічної оболонки.

Тема 5. Головні закономірності географічної оболонки.

Властивості географічної оболонки (цілісність, ємерджентність, ритмічність, зональність, вертикальна поясність, азональність, полярна асиметрія та інші).

Тема 6. Диференціація географічної оболонки.

Природні компоненти та комплекси. Фізико-географічне районування. Ландшафт і його морфологічна структура.

Тема 7. Географічне середовище і суспільство.

Географічний детермінізм та нігілізм. Взаємодія людини і природи, антропогенні ландшафти та їх класифікація.

РОЗДІЛ 2. ЗЕМЛЯ У ВСЕСВІТІ

Тема 8. Земля у Всесвіті.

Поняття Всесвіту, його будова, структура та властивості. Докази розширення Всесвіту. Еволюція Всесвіту. Зорі, галактики та інші космічні тіла у Всесвіті.

Тема 9. Сонце і Сонячна система.

Будова Сонячної системи та гіпотези її походження. Планети земної групи, планети-гіганти, інші космічні тіла у Сонячній системі. Сонячно-земні зв'язки.

Тема 10. Осьове обертання Землі.

Параметри осьового обертання та його наслідки. Фігура Землі. Сила Коріоліса. Гравітаційне поле Землі та його варіації.

Тема 11. Відлік часу як наслідок осьового обертання Землі

Доба і час як наслідки осьового обертання Землі. Відлік часу. Час місцевий, поясний, літній

Тема 12. Геофізичні поля Землі.

Магнітне поле Землі, характеристики магнітного поля. Магнітосфера Землі. Електричне і теплове поля Землі.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до лабораторних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у лабораторних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо. Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме знання: понятійно-термінологічного апарату дисципліни; поняття Всесвіту, його будови, структури та властивостей; будови Сонячної системи та гіпотез її походження; осьового обертання Землі і його наслідкам; геофізичним полям Землі; атмосфери та гідросфери та їх властивостей. Розв'язання лабораторних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На лабораторних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друківані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на лабораторних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, контрольна робота з відкритими питаннями, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, реферати, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на лабораторних заняттях.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення студента в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи студента. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь, доповідь студента, роз'яснення, відповіді на запитання. Усний контроль проводиться майже на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До поточного контролю також відноситься виконання лабораторних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні лабораторних завдань; написання рефератів; підготовка доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в журналі обліку роботи викладача. Бали, набрані студентом за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

У кінці семестру проводиться підсумкова контрольна робота. До контрольних заходів допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються «незадовільно» незалежно від причини. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язковим.

Вид контролю – екзамен. Екзамен проводиться після вивчення всього навчального курсу. Якщо студент виконав всі завдання практичних занять, звітував про результати самостійної роботи, написав підсумкову контрольну роботу, то він одержує відповідні бали за перераховані види роботи (не менше 35 балів) і допускається до здачі екзамену. На екзамен виділяється 25 балів. Екзамен проводиться згідно графіку та проходить в усній формі за білетами. Питання до підготовки до екзамену студент може отримати на кафедрі загальної та регіональної географії. Явка на екзамен студентів обов'язкова.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал із загального землезнавства; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання лабораторних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом загального землезнавства.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при виконанні лабораторних робіт, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при виконанні лабораторних робіт, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні лабораторних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом загального землезнавства; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має лише загальне уявлення про загальне землезнавство, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль														Разом	Екзам- мен	Загальна сума
РОЗДІЛ 1							РОЗДІЛ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	K1	T8	T9	T10	T11	T12	K2			
2	2	2	2	2	2	2	5	2	2	2	2	2	6	35	25	100
Самостійна робота																
2	4	4	4	4	2	2		2	4	4	4	4		40		

T1, T2 ... T12 – теми розділів; K1-K2 – контрольні роботи.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні

- Гледко Ю.А. Общее землеведение: учебное пособие. Минск : Вышэйшая школа, 2015. 320 с. Режим доступа: по подписке. – URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=452750>.
- Корнус А. О. Загальне землезнавство: Методичні вказівки до проведення лабораторних робіт та виконання самостійної роботи студентів. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – 24 с.
- Мащенко О. М. Загальне землезнавство з основами теорії фізичної географії: навчально-методичний посібник для студентів спеціалізації: 014.07 Середня освіта (Географія) . – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 106 с.
- Методичні розробки практичних занять з дисципліни «Загальне землезнавство М. 1. Метеорологія і кліматологія з навчальною практикою» (для студентів I курсу природничо-географічного факультету) / Уклад.: В.М. Іванова., Т.О. Сапун – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – 80 с.
- Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля: навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
- Exploring physical geography. – New York : McGraw-Hill Education, 2015. – 692 p.
- Hodgkinson J. H., Frank S. D. Practical Handbook of Earth Science 1st Edition. CRC Press, 2017. 418 p.
- Handbook of Earth Science. Jasper O'Brien (editor). New York: Callisto Reference, 2019. 215 p.
- Recent Climate Change Impacts on Mountain Glaciers. – Oxford: Wiley Blackwell, 2017. 217 p.

Додаткові

- Багров М. В. та ін. Землезнавство: Підручник / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов; За ред. П. Г. Шищенко. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
- Бобков А.А., Селиверстов Ю.П. Общее землеведение. – М.: Академический проект, 2006. – 537 с.
- Волошин І.І. Загальне землезнавство: навчальний посібник для вузів. – Ніжин: Вид-во Ніжинського педагогічного ун-ту ім. М. Гоголя, 2002. – 294 с.
- Волошин І.І., Уварова А.Є. Загальне землезнавство: Практикум. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – 238 с.
- Загальне землезнавство: Методичні рекомендації до практичних занять / М.М. Мельничук, Ю.В. Білецький. – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – 112 с.
- Мильков Ф.Н. Общее землеведение. – М.: Высшая школа, 1990.

7. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 247 с.
8. Пашканг К.В. Практикум по общему землеведению. – М.: Высшая школа, 1982.
9. Практикум із курсу „Загальне землезнавство” / Укладач. О.Л.Чудіна. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2007. – 49 с.
10. Савчук Р.І. Загальне землезнавство з основами краєзнавства. Практикум. Суми: Університетська книга, 2009. – 184 с.

Інформаційні ресурси

Загальне землезнавство – Географічний портал : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geosite.com.ua>

Загальне землезнавство – інформаційний ресурс присвячений географічній науці : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geografica.net.ua>